

Schmidt László: A hatályos magyar civilisztikai és kánonjogi jogszabályok összehasonlítása, az új Egyháztörvény és az ehhez kapcsolódó egyes alkotmánybírósági és EJEB döntések bemutatása

I. A jogszabályok hatálya, megalkotása, és a jogforrások

A kánonjog szerint a jogforrások fogalmának két megfogalmazás van: A genetikus, amely szerint jogforrás az a tényező, ami a tárgyi (objektív) jog keletkezését előidézzi, illetve a gnoszeológiai, mely a megismerés szempontjából nézi a problémát, és azokat a jelenségeket nevezi jogforrásnak, amikből a jogot megismerhetjük. Az egyházjog szerint mindkettő tekinthető jogforrásnak, de más és más szempontból.^[1] Szathmáry szerint a keresztyén egyházakban (római katolikus, görögkatolikus, református) egyetértés van abban, hogy az egyházjog alapját képező jogalkotó hatalom isteni eredetű, szabályai az isteni kijelentésből eredeztethetőek. Anyagi jogforrásként a római katolikus kánonjogi tudomány csupán az egyház saját törvényhozását, a tételes jog megalkotására hivatott szerveket (pápa, püspök, zsinat) ismeri el, az államnak az egyházra vonatkozó jogalkotó hatalmát nem. A római katolikus, és a görögkatolikus egyház szerint a Szentírás és a szenthagyomány alaki jogforrások.^[2] A kánonjog mögött teológiai elvek állnak. Az egyház szuverén, hatalma isten jogon független minden emberi hatalomtól.^[3] A római katolikus egyházjog- melyet írásom további részében bemutatok- szabályozása általános és mindenre kiterjedő, ugyanis az egyház alkotmányos és működési szabályain kívül rendelkezik hitéleti és liturgikus szabályokról is, de tartalmaz személyi-, házasságjogi és büntetőjogi rendelkezéseket is, valamint anyagi és eljárásjogi szabályokat is.^[4] A kánoni rendszer három fő jogi területet foglal magába: Az isteni jogot, mely minden emberre vonatkozik, az egyházjogi szabályokat melyek csak a katolikusokat kötik (vö. CIC 11k.), és bizonyos világi törvényeket is melyek az adott állam állampolgáira vonatkozik (vö. CIC 22k.).^[5]

A magyar világi jog jogforrásai a 121/2009. (XII.17.) AB határozat szerint:

„A jogforrás fogalma egyrészt magát a jogszabályt jelenti, másrészt a jogalkotó hatáskört és annak gyakorlását, a jogalkotási eljárását, a jogalkotó ténytet. A jogforrások szabályozása kizárólag az Alkotmány feladata; az Alkotmány éppen attól a jogrendszer alapja [Alkotmány 77. § (1) bekezdés], hogy a jogszabályok kötelező erejét és fajtáit maga határozza meg. Az Alkotmányban felsoroltakon kívüli jogforrás nem létezhet, ezekhez a JAt. sem hozzá nem adhat, sem el nem vehet, mert mindkét esetben

Alkotmányba ütközne. A jogszabályok kötelező erejének jogi forrása az Alkotmány. A Jat. így nem a jogforrásokat szabályozza, hanem, mint az Alkotmány mondja, a „jogalkotás rendjét”.

A jogalkotás fogalmán legáltalánosabban a jogszabályok létrejöttéhez vezető jogilag szabályozott eljárást, még tágabban a teljes társadalmi-politikai folyamatot kell érteni, így a „jogalkotási eljárás” és a „jogalkotás rendje” terminusok jelentése azonos. Az Alkotmányban említett „jogalkotás rendje” mint törvényhozási tárgykör eszerint maga a jogalkotási eljárás, illetve a jogszabályok közzététele (mint a jogalkotási eljárás része), de nem a jogforrások meghatározása.”^[6]

Magyarország Alaptörvénye a T) cikkben a következőképpen rendelkezik:

„Általánosan kötelező magatartási szabályt az Alaptörvény és az Alaptörvényben megjelölt, jogalkotó hatáskörrel rendelkező szerv által megalkotott, a hivatalos lapban kihirdetett jogszabály állapíthat meg. Sarkalatos törvény eltérően is megállapíthatja az önkormányzati rendelet és a különleges jogrendben alkotott jogszabályok kihirdetésének szabályait.

Jogszabály a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete.” [Alaptörvény T) cikk]^[7]

Az Egyházi Törvénykönyv [CIC] 1. kánonja szerint ennek a törvénykönyvnek a kánonjai csak a latin egyházra vonatkoznak.^[8]

A magyar jogszabályok vonatkozásában a Jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) 6. § (1) és (2) bekezdései akként rendelkeznek, hogy a jogszabály területi hatálya Magyarország területére, az önkormányzati rendelet területi hatálya a helyi önkormányzat közigazgatási területére terjed ki.

Az önkormányzati rendelet területi hatálya az 5. § (5) bekezdés szerinti esetben a társulásban részt vevő helyi önkormányzatok, az 5. § (6) bekezdés szerinti esetben a társult képviselő-testületben részt vevő települési önkormányzatok közigazgatási területére terjed ki.

A jogszabályok általában vett személyi hatálya Magyarország területén (önkormányzati

rendelet esetén az önkormányzat közigazgatási területén) a természetes személyekre, jogi személyekre és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre, valamint Magyarország területén kívül a magyar állampolgárokat terjed ki.^[9]

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) a bevezető rendelkezések között kimondja, hogy e törvény a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait [Ptk. 1:1. §].

A kánonjog szerint a törvény akkor jön létre, amikor kihirdetik.

A 8. kánon szerint az egyetemes egyházi törvényeket az *Acta Apostolicae Sedis* c. hivatalos közlönyben való kiadás útján hirdetik ki, kivéve, ha egyes esetekben más kihirdetési módot írnak elő.

Ehhez hasonló rendelkezést találunk a Jat-ban is, melynek 26. § (1) bekezdése alapján a jogszabályokat – ide nem értve az önkormányzati rendeleteket – a Magyar Közlönyben kell kihirdetni. (A Jat. 25. § (1) bekezdése szerint Magyarország hivatalos lapja a Magyar Közlöny.)

A jogszabályok időbeli hatályával kapcsolatban is tulajdonképpen megegyezik a szabályozás. A kánonjog szerint a törvények általában nem visszamenő hatályúak, kivéve, ha kifejezetten rendelkeznek benne múltbeli dolgokról.^[10]

A Jat. 15. § (1) bekezdése szerint a jogszabályi rendelkezést – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a hatálybalépését követően keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megkezdett eljárási cselekményekre kell alkalmazni.

A fentiekre tekintettel tehát láthatjuk, hogy a jogforrás tekintetében mind a magyar világi jog, mind a kánonjog ismeri a belső és külső jogforrás fogalmát, a törvények (jogszabályok) a kihirdetésükkel jönnek létre, és főszabályként tilalmazott a visszaható hatályú jogalkotás. A legfőbb különbség – értelemszerűen – a személyi hatály kapcsán látható.

II. A természetes személyek

Az egyházjog szerint az ember a keresztséggel válik Krisztus egyházának tagjává, és ezzel lesz itt személyé is azokkal a kötelezettségekkel és jogokkal, melyek a keresztyéket jogállásuknak megfelelően megilletik, amennyiben közösségben vannak az egyházzal, és amennyiben ezt törvényesen hozott büntető rendelkezés nem akadályozza [CIC 96. k.]

Erdő szerint a személyiség a jogban általános képességet jelent arra, hogy valaki jogok és kötelességek alanya lehessen, ezt jogképességnek, vagy jogalanyiságnak is nevezik. Az egyházjog is a természetes személyek (*persona physica*) és jogi személyek (*persona iuridica*) között tesz különbséget. Azt a kánonjog is elismeri, hogy minden emberi személynek van bizonyos alapvető jogképessége, így elidegeníthetetlen jogai is a természetes és pozitív isteni jogrendben, de némely vonatkozásban magának az egyházi jog jogrendjében is.^[11]

A Ptk. szerint minden ember jogképes, vagyis jogai és kötelezettségei lehetnek. A jogképességet korlátozó jognyilatkozat semmis. A jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától illeti meg, a jogképesség a halállal szűnik meg [Ptk. 2:1, §, 2:2. §, 2:4. §]. Természetesen a magyar magánjog is ismeri és elismeri a jogi személyeket, és jogképességgel is felruházza őket.

A cselekvőképességet mind a kánonjog, mind pedig a magyar magánjog ismeri. Cselekvőképességen Erdő szerint a személyeknek azt a képességét lehet érteni, mely alapján közvetlenül, saját cselekedetei útján válthat ki jogi hatásokat, szerezhethet jogokat, illetve vállalhat kötelezettségeket.^[12]

Ezzel lényegében azonos definíciót ad a Ptk. is amikor kimondja, hogy aki cselekvőképes, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot. A Ptk. szerint minden ember cselekvőképes, akinek cselekvőképességét e törvény vagy a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza, továbbá a cselekvőképességet korlátozó jognyilatkozat semmis [Ptk. 2:8. § (1)-(3)]. A cselekvőképesség mind a kánonjogban, mind a magyar magánjogban lehet teljes vagy korlátozott, ugyanakkor míg a Ptk. kifejezetten definiálja a cselekvőképesség fogalmát, addig a kánonjog nem használja ezt a kifejezést.

Az életkornak a kánonjogban és a magyar magánjogban is jelentősége van.

A 97. kánon szerint nagykorú az a személy, aki betöltötte tizennyolcadik életévét; ha ezt a kort még nem érte el, kiskorú. A hetedik évét be nem töltött kiskorút gyermeknek nevezzük, és úgy tekintjük, hogy nem felel magáért; hetedik életévének betöltése után pedig azt vélelmezzük, hogy esze használatával rendelkezik. A 98. kánon alapján a nagykorú személyt megilleti jogainak teljes gyakorlása. A kiskorú személy jogainak gyakorlásában a szülők vagy gyámok hatalma alatt áll, kivéve azokat a dolgokat, amelyeket illetően a kiskorúak isteni vagy kánoni jog alapján ki vannak véve hatalmuk alól. A kánonjog a gyámrendelés kapcsán a világi jog szabályainak alkalmazását írja elő [CIC 97. és 98. k.].

A fentiekhez hasonlóan rendelkezik a Ptk. is, amikor kimondja, hogy a kiskorú gyermek szülői

felügyelet vagy gyámság alatt áll [Ptk. 4:146. § (1)].

A Ptk. szerint kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. A kiskorú ugyanakkor a házasságkötéssel nagykorúvá válik. Korlátozottan cselekvőképesnek kell tekinteni azt a kiskorút, aki a tizennegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen [Ptk. 2: 10. § (1), 2:11. §].

Mint láthatjuk tehát, mindkét jogrend ismeri a természetes és a jogi személyeket, a jogképesség és a cselekvőképesség fogalmát, még ha ez utóbbiról a kánonjog kifejezetten nem is rendelkezik, valamint az életkornak is jelentőséget tulajdonít mind a kánonjog, mind a magyar polgári jog.

III. A jogi személyek

Az egyház belső joga szerint az egyházban vannak a természetes személyeken kívül jogi személyek is, amelyek a kánoni jogban jellegüknek megfelelő köteleességek és jogok alanyai [CIC 113. k.]. Erdő szerint a katolikus egyház és az Apostoli Szentszék erkölcsi személy (*persona moralis*) jelleggel rendelkezik isteni rendelkezés folytán. Az erkölcsi személy kifejezés arra utal, hogy az egyház és a Szentszék olyan valóságok, melyek nem csupán a pozitív egyházi jog alapján, hanem isteni rendelkezés folytán alanyai az embertől alkotott jogot megelőző jogoknak és köteleességeknek.^[13]

A Ptk. alapján a jogi személy jogképes, jogai és kötelezettségei lehetnek. A jogi személy jogképessége kiterjed minden olyan jogra és kötelezettségre, amely jellegénél fogva nem csupán az emberhez fűződhet [Ptk. 3: (1)-(2). §].

Az egyház a jogi személy ekként való elismerését vagy magánál a jognál fogva, vagy az illetékes hatóság határozatilag adott külön intézkedése révén adja meg a személyek vagy dolgok olyan együtteseinek, melyeknek célja megfelel az egyház küldetésének, és meghaladja az egyesek célját.^[14] A 115. kánon szerint az egyházban a jogi személyek vagy személyeknek vagy dolgoknak az együttese. A 117. kánon alapján személyeknek vagy dolgoknak azok az együttese, amelyek jogi személyiség elnyeréséért folyamodnak, ezt csakis akkor kaphatják meg, ha szabályzatukat az illetékes hatóság jóváhagyja. A 118. kánon kimondja, hogy a hivatalos jogi személyt, annak nevében cselekedve azok képviselik, akiknek erre való illetékességét az egyetemes vagy a részleges jog vagy az illető jogi személy saját szabályzata elismeri; a magán jogi személyt azok képviselik, akiket erre a szabályzat felhatalmaz.

A Ptk. szerint a jogi személy létrehozásáról a személyek szerződésben, alapító okiratban vagy alapszabályban, röviden, létesítő okiratban szabadon rendelkezhetnek, a jogi személy szervezetét és működési szabályait maguk állapíthatják meg. A jogi személy a jogi személy típusnak megfelelő létesítő okirata alapján alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre. A jogi személy nyilvántartásba való bejegyzését a nyilvántartó bíróság jogszabályban meghatározott okból tagadhatja meg. A gazdasági társaságok vonatkozásában a Ptk. kimondja, hogy a gazdasági társaságok üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával létrehozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások, amelyekben a tagok a nyereségből közösen részesednek, és a veszteséget közösen viselik. Gazdasági társaság alapítását a létesítő okirat közjegyzői okiratba foglalásától vagy ügyvédi vagy kamarai jogtanácsosi ellenjegyzésétől számított harminc napon belül be kell jelenteni a nyilvántartó bíróságnak [Ptk. 3:4. § (4), Ptk. 3:4. § (1), 3: 88. § (1), 3:100. § (1)].

A Ptk. 29. § (1)-(3) bekezdései szerint a jogi személy törvényes képviselőjét a vezető tisztségviselő látja el. A vezető tisztségviselő képviselői jogát önállóan gyakorolja. A vezető tisztségviselő köteles a jogi személy jogszabályban előírt adatait a nyilvántartó bíróságnak bejelenteni. A gazdasági társaságok képviselőjével kapcsolatban a Ptk. kimondja, hogy a társaság ügyvezetését a vezető tisztségviselő a társasággal kötött megállapodástól függően megbízási jogviszonyban vagy munkaviszonyban láthatja el. A társaság ügyvezetését a vezető tisztségviselő a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján önállóan látja el. E minőségében a jogszabályoknak, a létesítő okiratnak és a társaság legfőbb szerve határozatainak van alávetve. A vezető tisztségviselő a társaság tagja által nem utasítható, és hatáskörét a legfőbb szerv nem vonhatja el. A társaság legfőbb szerve a vezető tisztségviselők munkájának segítése érdekében egy vagy több cégvezetőt nevezhet ki. A cégvezető feladatait munkaviszonyban látja el. A cégvezető olyan munkavállaló, aki a vezető tisztségviselő rendelkezései alapján irányítja a társaság folyamatos működését [Ptk. 3: 112. § (1) - (3), Ptk. 3: 113. § (1)].

Természetesen a magyar magánjog alapján is feloszthatjuk a jogi személyeket abból a szempontból (is), hogy személyösszességről (*universitas personarum*, pl: egyesület, egyesülés, vagy vagyonösszességről (*universitas bonorum*, pl.: alapítvány) beszélünk.^[15]

Mint láthatjuk, mind a kánonjog, mind a magyar polgári jog ismeri és szabályozza a jogi személyeket, létesítésüket, szervezetüket, képviselőjüket, és megszűnésüket is. A legfőbb különbséget abban láthatjuk, hogy a polgári jog - értelemszerűen- sokkal részletesebb szabályokat tartalmaz, megkülönbözteti a jogi személyeket és a gazdasági társaságokat, és ez utóbbi különböző típusait (kkt., kft., bt., rt.) is nagyon részletesen szabályozza.

IV. Jogcselekmények, jognyilatkozatok

A katolikus egyház joga alapján a jogcselekmény érvényességéhez szükséges, hogy erre jogilag képes személy hajtsa végre, és hogy meglegyen benne mindaz, ami az illető cselekmény lényegéhez tartozik, továbbá, hogy megtartsák azokat a formaságokat és követelményeket, melyeket a jog a cselekmény érvényességéhez előír. A külső elemeit illetően szabályosan végrehajtott jogcselekményt érvényesnek vélelmezzük [CIC 124. k.].

Erdő minden olyan tényt vagy eseményt jogi ténynek nevez, melyhez a jogrend jogi hatásokat fűz. Szerinte ténylegesen csak akkor beszélhetünk jogi tényről, ha a tény vagy esemény megvalósulása nem függ az embertől, de legalábbis a törvényhozó ettől függetlenül szemléli őket (pl. halál, születés, életkor stb.). Jogcselekménynek azokat a jogi tényeket nevezi, melyek egy jogalany akaratától függenek akár úgy, hogy a jogalany akarata nélkül nem történnek meg, akár úgy, hogy a joghatások mások, vagy nem jelentkeznek, ha a tény a jogalany akaratától függetlenül történik meg. Álláspontja szerint a jogcselekmény lehet fakultatív cselekmény (amit megenged a jog); jogügylet (pl. szerződés); kormányzati hatalommal rendelkező szerv intézkedése; szükséges, vagy kötelező cselekmény; meg nem engedett vagy büntetendő cselekmény.^[16] A jogcselekmények akkor jogügyletek, ha a szándék a joghatás kiváltására irányul.^[17]

Lábady Tamás szerint azokat az élethelyzeteket, tényeket, történéseket, melyek magánjogi joghatásokat jellegzetesen idéznek elő, jogi tényeknek nevezzük a magánjogban. Lábady megkülönböztet jogügyleteket (amiknek célja valamilyen magánjogi hatás létesítése); egyszerű jogcselekményeket (olyan akarat, érzés, vagy tudomá nyilatkozatok, melyek nem irányulnak kifejezetten a hozzájuk fűzött joghatásokra); reálaktusokat (melyek nem jognyilatkozati formában jelennek meg); előírt magatartásokat (amelyekkel a jogviszonyok alanyai a jogviszonyból rájuk háruló kötelezettségüket teljesítik); és jogellenes magatartásokat (abszolút jogellenes, relatíven jogellenes, objektíve jogellenes, szubjektíven jogellenes.) Idesorolja még az utaló magatartásokat, és az önhibát is.^[18]

A Ptk. szerint a jognyilatkozat joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozat. Jognyilatkozat szóban, írásban vagy ráutaló magatartással tehető. Ha a jognyilatkozatot írásban kell megtenni, az akkor érvényes, ha legalább a lényeges tartalmát írásba foglalták [Ptk. 6:4. § (1) és (2), 6:7. § (1)].

A jogcselekmények, jognyilatkozatok kapcsán gyakran felmerül az érvényesség, hatályosság kérdésköre is.

Az egyházjog szerint ahhoz, hogy a jogcselekmény egyáltalán létrejöjjön, és érvényes is legyen szabad akarattal és értelemmel végrehajtott cselekedet szükségeltetik. Abban az esetben amikor a mérlegelés vagy a szabad döntés hiányzik vagy csorbul, maga a jogcselekmény is hiányos lesz. A különböző hiányosságok nem egyforma joghatással járnak, egyes hiányosságok természetüknél fogva, mások a jogalkotó ilyen rendelkezése alapján tesznek eleve érvénytelenné, vagy nem létezővé jogcselekményeket. Más hiányosságok nem eredményeznek önmaguktól érvénytelenséget, de megteremtik a jogalapot ahhoz, hogy a jogcselekményt utólag megsemmisítsék.^[19]

A 125. kánon szerint a személyt kívülről érő, olyan kényszer hatására végzett cselekmény, melynek az illető egyáltalán nem tudott ellenállni, meg nem történtnek számít. Az ellenállhatatlan kényszer, aminek az érintett egyáltalán nem képes ellenállni, kiiktatja az akarat működését a cselekvésből, így emberi cselekedet (*actus humanus*) létre sem jön, így a jogcselekmény meg nem történtnek számít.^[20]

A fenti kánon arról is rendelkezik, hogy a súlyos és jogtalanul okozott félelemből vagy megtévesztés hatására végzett cselekmény érvényes, hacsak a jog másként nem rendelkezik; ám bírói ítélettel érvényteleníteni lehet akár a sértett fél, illetve jogutódja kérésére, akár hivatalból [CIC 125. k.].

Itt olyan esetről van szó, amikor valamilyen választási, döntési lehetősége ugyan volt a személynek, de ezt súlyosan zavaró tényezők a cselekvő sérelmére befolyásolták. Ilyenkor alapvetően érvényes a jogcselekmény, de lehetőség van arra, hogy a bíróság megsemmisítse. Különösen fontos azonban a jog a személy cselekvési szabadságának védelmében a jogcselekmény kezdettől fogva való érvénytelenségét rendeli el.^[21]

Erdő szerint a súlyos félelemnek két fajtáját különböztethetjük meg. Objektíve súlyos félelemről akkor beszélhetünk, ha kiváltó oka az átlagos ember cselekvését jelentősen képes befolyásolni (pl. közeli hozzátartozókkal szembeni életveszélyes fenyegetés), szubjektíven súlyos a félelem akkor, ha olyan tényező váltja ki, ami az adott személyt alkatára, adottságaira tekintettel nagy mértékben befolyásol (pl. szüleitől érzelmileg erősen függő személye esetén a szülői szeretet elvesztésének veszélye.) Mindkét fajta súlyos félelemnek ugyanaz a kánonjogi hatása. A jogtalanul okozott félelem mindig embertől ered, a jogtalanság állhat a fenyegetés módjában is.^[22]

A 126. kánon szerint érvénytelen az a cselekmény, amit olyan tudatlanságból vagy tévedésből végeztek, ami a cselekmény lényegét érinti, vagy annak egy elengedhetetlen feltételére vonatkozik; egyébként — hacsak a jog másként nem rendelkezik — a cselekmény

érvényes, mégis a tudatlanságból vagy tévedésből végzett cselekménnyel kapcsolatban a jognak megfelelően megsemmisítési keresetnek lehet helye.

A tudatlanság (*ignorantia*) valamely köteles ismeret hiánya, ez nemcsak tartós, hanem pillanatnyi is lehet. Ebben az esetben feledékenységről, vagy figyelmetlenségről beszélünk (*inadvertentia*). A tévedés nem más, mint a valóságról kialakított hamis ítélet. Mind a tudatlanság, mind pedig a tévedés jogi vagy ténybeli is lehet (*ignorantia/error iuris/facti*). A jogra vonatkozó tudatlanságnak a kánonjog nagy jelentőséget tulajdonít, ugyanis az egyházi törvények isteni és egyházi, vagy legalábbis egyházi parancsok kifejezői, ezáltal a lelkiismeretet is érintik. A külső és belső fórumokat nem szabad összetéveszteni, de igen fontos a kettő harmonikus kapcsolata. A büntető törvények nem tudásának büntethetőséget csökkentő, vagy azt akár meg is szüntető hatása lehet. A jogra vonatkozó tudatlanság nem vélelmezhető. Olyan cselekmény tekintetében, mely akár ténylegesen közismert az adott közösség körében (*notorius notorietate facti*), akár pedig jogilag közismertnek minősül (*notorius notorietate iuris*), mert pl. jogerős ítéletben megállapították, a ténybeli tudás vagy tudatlanság sem vélelmezhető.^[23]

A 127. kánon alapján, amikor a jog úgy rendelkezik, hogy az előjárónak a cselekmény végrehajtásához egy testületnek vagy személyek egy csoportjának beleegyezésére vagy véleményére van szüksége, a testületet, illetve a csoportot a 166. kán. szerint kell összehívni, kivéve, ha olyan esetben, amikor a véleményt csak ki kell kérni, a részleges vagy a saját jog másként rendelkezik; a cselekmény érvényességéhez pedig az szükséges, hogy a jelenlévők abszolút többsége beleegyezését adja, vagy hogy mindenkinek kikérjék a véleményét.

A 127. kánon hozzáteszi továbbá, hogy amikor a jog úgy rendelkezik, hogy a cselekmény végrehajtásához az előjárónak egyes meghatározott személyek beleegyezésére vagy véleményére van szüksége, ha beleegyezés szükséges, érvénytelen az előjáró cselekménye, ha nem kéri ki az illető személyek beleegyezését, illetve ha mindegyikük vagy akár csak egyikük állásfoglalásával ellentétesen cselekszik, ha vélemény szükséges, érvénytelen az előjáró cselekménye, ha nem hallgatja meg az illető személyeket; noha az előjáró egyáltalán nem köteles arra, hogy állásfoglalásukat elfogadja, még akkor sem, ha az egyhangú, mégse térjen el – főként egyhangúság esetén – állásfoglalásuktól, hacsak ezt megítélése szerint erősebb érv nem indokolja. Mindazok, akiknek beleegyezése vagy véleménye szükséges, kötelesek nézetüket őszintén előadni, és ha az ügy súlyossága indokolja, a titkot gondosan meg kell tartaniuk; ennek a kötelességnek a teljesítését az előjáró megkövetelheti.

A magyar polgári jog a szerződések érvénytelenségének két típusát ismeri, a semmisséget és a megtámadhatóságot. A Ptk. szerint a semmis szerződés megkötésének időpontjától érvénytelen. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség; a szerződés semmisségét a bíróság hivatalból észleli. Ha a semmis szerződés más szerződés érvényességi kellekeinek megfelel, ez utóbbi érvényes, kivéve, ha ez a felek feltehető szándékával ellentétes. Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a szerződés semmisségére az hivatkozhat és a szerződés semmisségével kapcsolatos peres eljárást az indíthat, akinek ehhez jogi érdeke fűződik vagy akit erre törvény feljogosít. Közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében és uzsorás szerződés esetén az ügyész keresetet indíthat a szerződés semmisségének megállapítása vagy a semmisség jogkövetkezményeinek alkalmazása iránt [Ptk. 6: 88. § (1) - (4)].

Láthatjuk tehát, hogy mind a kánonjog, mind pedig a magyar polgári jog ismeri a jogcselekményeknek, illetve a szerződéseknek az érvénytelenségének eseteit. Mindkét jogrendben vannak olyan esetek amikor eleve érvénytelen (semmis) a jogcselekmény (szerződés), vagy létre sem jön, de olyan esetek is, amikor a jogalkotó nem rendelkezik az érvénytelenségről, hanem azt a félnek kell kérnie.

V. A katolikus egyházra vonatkozó egyes magyar jogszabályok és az ezekhez kapcsolódó Alkotmánybírósági döntések

A korábbi magyar Alkotmány a következőképpen rendelkezett a vallásszabadságról: „A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa. A Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik.”^[24]

Ezzel kapcsolatosan az Alkotmánybíróság a 4/1993. (II.12.) AB határozatában a következőket állapította meg:

„Az államnak vallási és a lelkiismereti meggyőződésre tartozó más kérdésekben semlegesnek kell lennie. A vallásszabadsághoz való jogból az államnak az a kötelessége következik, hogy az egyéni meggyőződés szabad kialakításának lehetőségét biztosítsa. Az egyház elválasztása az államtól nem jelenti azt, hogy a vallás

és az egyház sajátosságait az államnak figyelmen kívül kell hagynia. Az állami iskola nem lehet elkötelezett egyetlen vallás mellett sem. Az államnak jogi lehetőséget kell biztosítania arra, hogy egyházi iskolák jöhessenek létre, az állam maga azonban nem köteles ilyen iskolákat felállítani.^[25]

A rendszerváltozás után az első egyházakkal kapcsolatos törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény (Ltv.) volt. Ennek 1.§-a szerint a lelkiismereti és vallásszabadság mindenkit megillető alapvető emberi szabadságjog, amelynek zavartalan gyakorlását a Magyar Köztársaság biztosítja. A törvény – az abban foglalt feltételek teljesülése esetén – a megyei (Fővárosi) bíróságok hatáskörébe utalta az egyház nyilvántartásba vételét. Az Ltv. 15.§ (2) bekezdése szerint az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható.

Az Alkotmánybíróság a 32/2003 (VI.4.) AB határozatában elvi érveléssel kifejtette, hogy az Ltv. 15. § (1) és (2) bekezdésének alkalmazása során alkotmányos követelmény, hogy egyház és vele jogviszonyban álló személyek közötti, állami jogszabályokon alapuló jogviszonyokból eredő jogvitákat az állami bíróságok érdemben elbírálják. Indokolásában hangsúlyozta, hogy a bírósághoz való fordulás alapjoga szerint az egyház szolgálatában álló személynek is alkotmányos joga van arra, hogy amennyiben az állami jogszabályok szerint került sor az alkalmazására, akkor az állami bíróságok az alkalmazásával kapcsolatos jogvitát elbírálják. Az állam vallási semlegességére való hivatkozás nem eredményezheti a bírósághoz való fordulás alkotmányos jogának sérelmét.^[26]

A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény (Etv.) 1.§-a szerint e törvény hatálya kiterjed arra az egyháztól, vallásfelekezettől, vallási közösségtől, egyéb egyházi szervezettől (a továbbiakban együtt: egyház) 1948. január 1-je után kártalanítás nélkül állami tulajdonba került beépített ingatlanra, amely az állami tulajdonba kerülésekor a 2. § (2) bekezdésében meghatározott célt szolgált, feltéve, hogy az ingatlan e törvény hatálybalépésekor állami tulajdonban vagy a helyi önkormányzat tulajdonában van. A 2.§ szerint az ingatlan az egyház igénylése alapján – az e törvényben szabályozott eljárással kerül a volt tulajdonos egyház tulajdonába és használatába (a továbbiakban: ingatlanátadás) az egyház tényleges tevékenysége szerint szükséges mértékben és időben, figyelembe véve az állami, a helyi önkormányzati feladatok ellátásához nélkülözhetetlen tárgyi feltételeket és az állami, illetőleg az önkormányzati költségvetésből az ingatlanátadásra juttatott pénzügyi fedezetet. Az Etv. 2.§-a kapcsán az Alkotmánybíróság a már említett 4/1993. (II. 12.) AB határozatában kimondta, hogy az Etv. tárgyához tartozó körben elegendő garanciát nyújt arra, hogy az egyház részére történő ingatlanátadások – ha

a törvényt betartják – ne sértsék az egyházi iskolát elutasító szülők és gyermekek vallásszabadsághoz és lelkiismereti szabadsághoz való jogát. Az Alkotmánybíróság ezért a fenti rendelkezés alkotmányellenességének ez okból való megállapítására irányuló indítványt elutasította.^[27]

Magyarország Alaptörvénye VII. cikkének (1)-(3) bekezdései a következőképpen rendelkeznek a vallásszabadságról: Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa. Az azonos hitelveket követők vallásuk gyakorlása céljából sarkalatos törvényben meghatározott szervezeti formában működő vallási közösséget hozhatnak létre. Az állam és a vallási közösségek különváltan működnek. A vallási közösségek önállóak.

2012. január 1-jén hatályba lépett a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény (Ehtv.), melynek 1.§-a szerint a lelkiismereti és a vallásszabadság mindenkit megillető alapvető jog, amely nem köthető semmilyen jogi formához.

Az Ehtv. 7.§-a kezdetben akként rendelkezett, hogy az egyház, vallásfelekezet, vallási közösség (a továbbiakban együtt: egyház) azonos hitelveket valló természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező és az Országgyűlés által elismert autonóm szervezet, amely elsődlegesen vallási tevékenység gyakorlása céljából jön létre és működik. A 14.§ (1) bekezdése szerint az alapcélként vallási tevékenységet végző egyesület (a továbbiakban: egyesület) egyházként való elismerését legalább ezer fő aláírásával a népi kezdeményezésre vonatkozó szabályok alkalmazásával az egyesület képviselőjére jogosult személy kezdeményezheti. A (3) és (5) bekezdések alapján az Országgyűlés vallásügyekkel foglalkozó bizottsága (a továbbiakban: bizottság) a népi kezdeményezés alapján az egyesület egyházként történő elismerésére vonatkozó törvényjavaslatot terjeszt az Országgyűlés elé. Ha a (2) bekezdésben meghatározott feltételek nem állnak fenn, azt a bizottság a törvényjavaslathoz kapcsolódóan jelzi. Ha az Országgyűlés a (3) bekezdés szerinti törvényjavaslat alapján valamely egyesület egyházként történő elismerését nem támogatja, az erről szóló döntést országgyűlési határozat formájában kell közzétenni. A közzétételtől számított egy éven belül az egyesület egyházként való elismerésére irányuló ismételt népi kezdeményezés nem indítható. A 37.§ (1) bekezdése szerint az e törvény hatálybalépését

követően – a (3) bekezdésben meghatározott kivétellel – csak a mellékletben meghatározott egyháznak nyújtható egyházi célú költségvetési támogatás.^[28]

Az Alkotmánybíróság azonban a 6/2013 (III.1.) AB határozattal a fenti rendelkezések alaptörvény-ellenességét megállapította (a 7.§-nak az „Országgyűlés által elismert” szövegrészét), és azokat hatálybalépésükre, vagyis 2012. január 1. napjára visszamenőleg megsemmisített. Indokolásában rámutatott, hogy

„egy vallási közösség számára az egyházi jogállás – akkor is, ha az az egyéb társadalmi szervezetekhez képest nagyobb belső szervezetalakítási és szabályozási szabadságon kívül többletjogokat nem biztosít – olyan lényeges jogosultság, amely szorosan összefügg a vallásszabadsághoz való joggal. Ezért az egyházi jogállás megszerzésére, az egyházi elismerésre vonatkozó állami döntés tehát nem lehet önkényes, a döntés alapjául szolgáló eljárásnak meg kell felelnie a tisztességes eljáráshoz való jogból eredő követelményeknek: az ügyet részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül kell intézni, a döntést megfelelően indokolni [Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés]; a döntéssel szemben pedig jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani [XXVIII. cikk (7) bekezdés]. Az eljárás tisztességes volta az egyházi jogállásról való döntéssel kapcsolatban azért is különösen fontos, hogy ne merülhessen fel kétség a tekintetben, hogy az állam a világnézeti semlegesség elvének megfelelően, az érintett vallási közösség hátrányos megkülönböztetése nélkül járt el [XV. cikk (2) bekezdés].”^[29]

Hivatkozott továbbá arra is, hogy a vizsgálat során megállapította, hogy az egyházi elismerésről történő döntéssel kapcsolatos politikai mérlegelés kockázata nemcsak az Ehtv. tételes szabályai, de annak eddigi alkalmazási gyakorlata alapján sem zárható ki.

Az Ehtv.-vel a Velencei Bizottság is foglalkozott, mely kimondta, hogy az, hogy az Ehtv. az Országgyűlés általi elfogadáshoz kötötte az egyházként történő elismerést, több száz, korábban elismert egyház státuszának elvesztéséhez vezetett, mely nem felel meg a nemzetközi jogi sztenderdeknek.^[30]

Az alkotmányozó 2013. október 1-jétől hatályosan, a fenti kritikákra az Alaptörvény ötödik módosításával reagált. Eszerint az Alaptörvény VII. cikk (2)-(4) bekezdése helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(2) Az azonos hitelveket követők vallásuk gyakorlása céljából sarkalatos törvényben meghatározott szervezeti formában működő vallási közösséget hozhatnak létre.

(3) Az állam és a vallási közösségek különváltan működnek. A vallási közösségek önállóak.

(4) Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek. Az együttműködésről a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. Az együttműködésben részt vevő vallási közösségek bevett egyházként működnek. A bevett egyházaknak a közösségi célok elérését szolgáló feladatokban való részvételükre tekintettel az állam sajátos jogosultságokat biztosít.”

Az Alaptörvény VII. cikke a következő (5) bekezdéssel egészül ki:

(5) A vallási közösségekre vonatkozó közös szabályokat, valamint az együttműködés feltételeit, a bevett egyházakat és a rájuk vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”

A részletes indokolás szerint a (2) bekezdést érintő módosítás a jellemzően közösségi formában működő vallásgyakorlás szervezeti kereteinek sarkalatos törvényben való meghatározására utalással a vallási közösségek létrehozásának szabadságát biztosítja az érintettek számára, ugyanakkor az állam számára is megteremti annak az Alkotmánybíróság határozataiban is említett kötelezettségnek a külön is nevesített alkotmányos alapját, hogy a vallás szabad gyakorlására megfelelő szervezeti kereteket hozzon létre. A módosítás alapján sarkalatos törvénynek kell meghatároznia azokat a szervezeti kereteket, amelyeket az azonos hitelveket követők a vallásuk gyakorlása céljából igénybe vehetnek.

A (4) bekezdés módosítása egyértelművé teszi, hogy az Országgyűlés döntése nem a vallási közösségek teológiai értelemben vett egyházi önmeghatározását érinti, nem az egyházként való működés lehetőségének megadására vagy elutasítására irányul, hanem annak szabad mérlegelésére és eldöntésére, hogy a közösségi célok elérése érdekében az állam melyik vallási közösséggel kíván együttműködni. A közösségi célok elérése érdekében történő együttműködésre tekintettel lesz lehetséges az egyes vallási közösségek közül a feltételeknek megfelelő részére sajátos jogállás és jogosultságok biztosítása. Az együttműködésről a vallási közösség kérelme alapján az Országgyűlés dönt. A módosítás részben visszautal a (2) bekezdésre is, amikor a bevett egyházi jogállást nevesíti, és ezáltal deklarálja, hogy a sarkalatos törvényben meghatározott szervezeti formák között a bevett egyházi jogállást létre kell hozni az olyan vallási közösségeknek, amelyekkel az állam a közösségi célok elérése érdekében együttműködik. Az együttműködés a közösségi célok hatékony ellátása érdekében más vallási közösségekhez képest többletjogosítványok biztosítását igényli, amely megkülönböztetés alkotmányos alapjait e módosítás teremti

meg.^[31]

A jogalkotó az Ehtv.-t az AB határozat(ok)ra, a Velencei Bizottság javaslatára, és az Emberi Jogok Európai Bírósága 2014. április 8-ai döntésére^[32] is figyelemmel jelentősen módosította. Az Ehtv. jelenleg hatályos 7.§ -a szerint vallási közösség működhet jogi személyiség nélkül, valamint jogi személyiséggel rendelkező szervezeti formában.

Jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség

- a) a vallási egyesület,
- b) a nyilvántartásba vett egyház,
- c) a bejegyzett egyház és
- d) a bevett egyház.

A bevett egyház, a bejegyzett egyház, a nyilvántartásba vett egyház, illetve a vallási egyesület azonos hitelveket valló, természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező autonóm szervezet.

VI. Összegzés, konklúzió

A fenti tanulmányomban a katolikus egyház jogának és a magyar (civilisztikai) jogszabályoknak egy részét hasonlítottam össze. Látható, hogy számos esetben megegyezik, de legalábbis hasonló a két jogrend szabályozása, ugyanakkor sok esetben eltér a kettő egymástól.

A jogforrások és a jogalkotás vonatkozásában mindkét jogrendben megtalálható a legfőbb jogalkotó szerv (hatalom). Az egyházjogban a jogalkotó hatalom isteni eredetű, míg a magyar világi jogban a demokrácia és a népfelség elvéből következően a választók által megválasztott és mandátumhoz juttatott képviselőkől álló Országgyűlés a legfőbb jogalkotásra jogosult és kötelezett szerv. Hasonlóság ugyanakkor, hogy a törvényeket ki kell hirdetni és főszabályként a visszamenőleges törvénykezés is tilalmazott. A természetes személyek kapcsán inkább hasonlóságot találunk a két jogrend között: mindkettő egy bizonyos életkor eléréséhez köti a jognyilatkozatok, jogcselekmények megtételére való képességet (cselekvőképesség), és ugyancsak mindkét jog elismeri az emberek

elidegeníthetetlen jogát arra, hogy jogok és kötelezettségek alanyai lehessenek (jogképesség). A jognyilatkozatokra és jogcselekményekre, azok megtételére, érvényességére, hatályosságára ugyancsak közel azonos rendelkezéseket találunk a két jogrendben. Az is látható, hogy az Alkotmánybíróság számos alkalommal foglalkozott a lelkiismereti-, és vallásszabadsággal és az egyház(ak)ra vonatkozó jogszabályokkal. Álláspontom szerint a jogalkotó végül megnyugtatóan rendezte a vallási közösségekre vonatkozó szabályozást.

VII. Conclusion

In my study I have compared certain aspects of Catholic Ecclesiastical Law (Canon Law) with Hungarian Civil Law. The two legal traditions coincide or at least show strong similarities in many cases, yet there are also marked differences between the two.

In both legal systems there is a supreme legislative power which is the source of law and legislation. The source of legislative power in Canon Law is divine (i.e. God Himself), whereas in Hungarian Civil Law it is the democratically chosen members of Parliament, mandated by popular sovereignty, who have the supreme right and responsibility to create legislation.

A notable similarity between the two legal systems is that new legislation must in all cases be made public (promulgation) and retroactive legislation (i.e. ex post facto law) is forbidden. There are further similarities when it comes to the legal treatment of natural persons in the two systems: under both Canon- and Civil Law a natural person must have reached a certain age to be able to make legal declarations and perform legal acts (i.e. to have legal capacity), and both systems recognize the inalienable right of individuals to be the subjects of legal rights and duties. Concerning legal declarations and actions—and their enactment, validity, and scope—the two legal traditions examined show significant correlation.

Bibliográfia

Antalóczy Péter: *Egyházjog II*, Budapest, Patrocínium Kiadó, 2013.

Beal, John P. (et al.) (ed.): *New commentary on the code of canon law*, New York, The Canon Law Society of America, 2000.

Erdő Péter: *Egyházjog*, Budapest, Szent István társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2014.

Lábady Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*, Budapest-Pécs, 2002

Papp Tekla: Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján, *Pro Publico Bono*, II. évf., 2014/2.

Schanda Balázs: Az egyházjog és a világi jog viszonya, *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 2013/2.

Szathmáry Béla: *Magyar egyházjog*, Budapest, Századvég Kiadó, 2004.

Venice Commission, Opinion 664/2012, CDL-AD(2012)004

Hivatkozások

1. Erdő Péter: *Egyházjog*, Budapest, Szent István társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2014, 85. ↑
2. Szathmáry Béla: *Magyar egyházjog*, Budapest, Századvég Kiadó, 2004, 65. ↑
3. Schanda Balázs: Az egyházjog és a világi jog viszonya, *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 2013/2. 271. ↑
4. Antalóczy Péter: *Egyházjog II*, Budapest, Patrocínium Kiadó, 2013, 23. ↑
5. Beal, John P. (et al.) (ed.): *New commentary on the code of canon law*, New York, The Canon Law Society of America, 2000, 55-56. ↑
6. ABH 2009, 1013, 1023-1024. ↑
7. 2022. november 1-jétől a „*Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete.*” fordulatot törölte a normaszövegből az alkotmányozó. ↑
8. Az Egyházi Törvénykönyv, I. Könyv, 1. kánon ↑
9. A Jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) 6. §. (1)-(2) bekezdések ↑
10. Erdő: *Egyházjog*, 100. ↑
11. Uo. 134. ↑
12. Uo.135. ↑
13. Erdő: *Egyházjog*, 144. ↑
14. Uo. ↑
15. Ld. erről bővebben Papp Tekla: Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján, *Pro Publico Bono*, II. évf., 2014/2. ↑
16. Erdő: *Egyházjog*, 149. ↑
17. CIC. 166. oldal lábjegyzet ↑

18. Lábady Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*, Budapest-Pécs, 2002, 297–305. ↑
19. Erdő: *Egyházjog*, 150. ↑
20. Uo. ↑
21. CIC 167. oldal lábjegyzet ↑
22. Erdő: *Egyházjog*, 151. ↑
23. CIC 99–100. oldal lábjegyzet ↑
24. 1949. évi XX. törvény, A Magyar Köztársaság Alkotmánya 60. § (1)-(3) ↑
25. ABH 1993, 48, 48. ↑
26. ABH 2003, 380, 380, valamint 390-391. ↑
27. ABH 1993, 48, 58. ↑
28. Az Ehtv. 6/2013 (III.1.) AB határozatot megelőző állapota szerint. ↑
29. ABH 2013, 194, 243. ↑
30. Venice Commission, Opinion 664/2012, CDL-AD(2012)004, 109. ↑
31. Ld. Az Alaptörvény ötödik módosításának indokolása. ↑
32. Magyar Keresztény Mennonita Egyház and Others v. Hungary, 70945/11, 23611/12, 26998/12 et al. ↑